

5779

Torah from Around the World

*Ontzag stelt ons in staat om in de wereld tekenen van het goddelijke te herkennen,
om in kleine dingen het begin van oneindig belang te zien,
om het essentiële te zien in het gewone en eenvoudige,
om in de haast van alledag de stilte van het eeuwige te horen.*

Abraham Joshua Heschel

Sjabbat 17 november 2018 / 9 Kislev 5779, Wajétsé, Beresjiet/Genesis 28:10 - 32:3

Tanach blz. 56 - 65

Haftara: Jirmeja 30:10 - 22

Tanach blz. 980 - 981

vertaler: Jaap Frank en Sabine Frank-Fiedler

Commentaar: Rabbijn Jonathan Sacks is emeritus opperrabbin van het Verenigd Koninkrijk.

[Het Engelse origineel](#)

Vanuit de diepten

Wat heeft Jaäkov toegevoegd aan het Jodendom? Wat vinden we in hem dat we niet in dezelfde mate bij Awraham en Jitzchak aantreffen? Waarom maakt zijn naam – Jaäkov/ Jisraëel - deel uit van onze identiteit? Hoe komt het dat al zijn nakomelingen binnen het Verbond bleven? Zit er iets van hem in ons spirituele DNA? Op deze vragen zijn er vele antwoorden. Op een ervan ga ik hier nader in, op een ander volgende week in Wajisjlach.

Jaäkov had zijn diepste geestelijke ervaringen toen hij alleen op reis was en angstig, in het holst van de nacht, voor het ene gevaar na het andere vluchtte. In de sidra van deze week is hij op de vlucht voor Esav en staat hij op het punt om Laban te ontmoeten, iemand die hem nog veel verdriet zal doen. In de sidra van de volgende week zien we hoe hij in tegengestelde richting wegvlucht, van Laban naar Esav, een ontmoeting die hem angst inboezemde: hij was „heel angstig en verward”. Jaäkov was meer dan wie ook de eenzame gelovige.

Toch zijn het vooral in deze momenten van grote angst dat hij spirituele ervaringen had, die noch Awraham noch Jitzchak tijdens hun leven hadden – zelfs Mosjé niet. De sidra van deze week beschrijft zijn visioen van een ladder die van de grond naar de hemel stijgt, waar engelen van afdalen en opklimmen. Aan het einde ervan zegt hij: „Dit is zeker, (...) op deze plaats is de Eeuwige aanwezig. Dat beseftte ik niet. (...) Wat een ontzagwekkende plaats is dit, (...) dit is niets anders dan het huis van God, dit moet de poort van de hemel zijn!” (Genesis/Beresjiet 28: 16-17)

Volgende week, ingeklemd tussen zijn ontsnapping aan Laban en zijn aanstaande treffen met Esav, worstelt hij met een vreemdeling – afwisselend beschreven als een man, een engel en God Zelf –, krijgt hij een nieuwe naam, Jisraëel, en zegt hij, dat hij „oog in oog heeft gestaan met God en toch in leven is gebleven”, en daarom noemt hij de plaats van deze ontmoeting Penieel. (Beresjiet 32: 31)

Dit was geen onbelangrijk moment in de geschiedenis van onze godsdienst. Normaal gesproken nemen we aan dat de belangrijkste spirituele ontmoetingen in de woestijn plaatsvinden, of tenminste in de wildernis, of op een bergtop, in een ashram, een klooster, een plaats van afzondering, een plek waar de ziel tot rust komt, het lichaam kalm is en de gedachten in een staat van afwachting verkeren. Maar dat geldt niet voor Jaäkov, en het is niet de enige of zelfs de belangrijkste ontmoeting in het Jodendom. We weten wat het betekent om God te ontmoeten in angst en beven. In veel plaatsen (gelukkig niet altijd) in de geschiedenis van het Jodendom vonden onze voorouders God in donkere nachten en op gevaarlijke plekken. Het is geen toeval dat rabbijn Joseph Soloveitchik zijn bekendste essay *The Lonely Man of Faith (De Eenzame Gelovige)* noemde, noch dat Adin Steinsalz een van zijn boeken over Jodendom de titel *The Strife of the Spirit (Zielestrijd)* gaf.

Juist wanneer we ons het meest eenzaam en verlaten voelen, ontdekken we dat we niet alleen zijn. We kunnen God ervaren op momenten van doodsangst of als we het gevoel hebben volstrekt te kort te zijn geschoten. Mij overkwam dat toen ik mij het meest onwaardig voelde, overweldigd, verlaten, door anderen geminacht, achtergelaten en ondergewaardeerd. Juist op zulke momenten voelde ik dat God een hand naar me uitstak om me te redden. Zoals een wildvreemde deed toen ik in Italië, tijdens mijn wittebroodsweken, bijna verdronk.[1] Dat nu is wat wij hebben meegekregen van Jaäkov/Jisraëel, de man die God vond in het hart van de duisternis.

Jaäkov was de eerste, maar niet de laatste. Denk aan Mosjé, die vanuit een diepe crisis deze schrikwekkende woorden sprak: „Als U mij dit werkelijk wilt aandoen, dood me dan liever meteen. Dan blijft mij tenminste verdere ellende bespaard.” (Bemidbar/Numeri 11:15). Het was op dat moment dat God Mosjé toestond te ervaren welke spirituele invloed hij had op zeventig ouden. Dit was een van de zeldzame gevallen waarbij een geestelijk leider nog tijdens zijn leven zag wat zijn invloed op anderen was.

Op het moment dat Eljahoe zo zeer was afgemat dat hij op het punt stond te vragen om te sterven stuurde God hem, op de berg Chorev, het grote visioen van de wervelwind, het vuur, de aardbeving en de „stille zachte stem”. (1 Melachiem/1 Koningen 19) Er was het moment dat Jirmjahoe zo terneergeslagen was dat hij zei: „Vervloekt is de dag waarop ik ben geboren, de dag waarop mijn moeder mij baarde. Die dag is niet gezegend. Waarom kwam ik uit haar schoot; om geploeter te zien en smart en om mijn dagen te slijten in schaamte?” (Jirmeja/Jeremia 20:14-18). Hierna had hij zijn meest glorieuze en hoopvolle profetieën, van de terugkeer van Jisraël uit de ballingschap en van Gods eeuwigdurende liefde voor zijn volk. Een volk dat net zo lang zal voortbestaan als de zon, de maan en de sterren. (Jirmeja 31).

Waarschijnlijk heeft niemand ooit zo bewogen gesproken over deze toestand als koning David in zijn meest gejaagde psalmen. In psalm 69 spreekt hij alsof hij aan het verdrinken is: „Redt mij, O God, want het water staat mij tot de lippen. Ik zink weg in de modderige diepte, waar geen houvast is.” (Psalm 69:-3) Of de regel die bij Christenen even bekend is als bij Joden: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” (Psalm 22:2). Of het even bekende „Vanuit de diepten roep ik tot U, Heer.” (Psalm 130:1)

Dit is de nalatenschap van Jaäkov, die ontdekte dat je God niet alleen vindt als je vreedzaam je schapen hoedt of met anderen samenkomt om te bidden in de Tempel of in de synagoge, maar evenzeer wanneer je in gevaar bent, ver van huis, met gevaar voor je en achter je.

Deze twee ontmoetingen, in de sidra van deze week en in die van de komende week, bieden ons krachtige metaforen van het geestelijk leven. Soms ervaren we het als het beklimmen van een ladder, sport na sport. Elke dag, elke week, maand of jaar, naarmate we meer begrijpen van wat we bestuderen, komen we een beetje dichterbij de hemel als we leren boven het gewoel te staan, boven onze emotionele reacties, en een begin kunnen maken met het bevatten van de complexiteit van het menselijk bestaan. Dat is geloof als ladder.

Er is ook het geloof als worsteling, als we worstelen met onze twijfel en aarzelingen, en bovenal met de angst (die het 'oplichterssyndroom' wordt genoemd) dat we niet zo geweldig zijn als mensen denken of zoals God wil dat we zijn.[2] Zulke ervaringen kunnen we, net als Jaäkov, strompelend te boven komen. Desalniettemin zijn het juist deze ervaringen die ons doen ontdekken dat we worstelden met een engel die ons een kracht geeft die we niet dachten te bezitten.

Grote musici hebben het vermogen pijn om te zetten in schoonheid. [3] Een spirituele ervaring verschilt slechts een beetje van een esthetische. Wat er bij spiritualiteit toe doet is niet de schoonheid maar de waarheid: een existentiële waarheid, waarbij het bijna oneindig kleine ik de even oneindig grote Andere ontmoet en ik mijn plaats vind in het geheel der dingen en in een kracht buiten mij, die door mij heen gaat en die me veilig optilt boven de ziedende wateren van de getroebleerde ziel.

Dat is Jaäkova's geschenk, en dit is zijn gedachte die het leven kan veranderen: dat wij vanuit de diepste diepten omhoog kunnen reiken. De diepste crises in ons leven kunnen momenten blijken te zijn, waarop we in contact komen met de diepste waarheden en onze grootste krachten.

[1] Het verhaal is te beluisteren in mijn video Understanding Prayer: Thanking and Thinking. Er staat ook een verslag van in mijn boek Celebrating Life.

[2] Er bestaat uiteraard ook een tegenovergesteld verschijnsel: er zijn mensen die denken dat ze het Jodendom ontgroeid zijn, dat ze te groot zijn voor de godsdienst van hun voorvaders. Sigmund Freud schijnt daaraan geleden te hebben.

[3] Wat mij betreft is het beste voorbeeld daarvan het Adagio uit het Strijkkwintet van Schubert, opus 163 in C majeur, dat hij precies twee maanden voor zijn dood heeft geschreven.